

NOI DESCOPERIRI PREISTORICE ÎN JUDEȚUL SĂLAJ

SANDA BĂCUEȚ CRIȘAN

Deși bogat în monumente arheologice aparținând epocii neo-eneolitice județul Sălaj nu a beneficiat de prea multe cercetări arheologice sistematice. De fapt se pot enumera doar cinci situri în care s-au realizat săpături într-o mai mică sau mai mare măsură. Cea mai cunoscută așezare cercetată este la Zăuan "Dâmbul Cimitirului" aparținând culturii Criș (*Lakó 1978*, p. 1-15; *Lazarovici, Lakó 1981*, p.16-26). Alte săpături de mai mică amploare s-au efectuat în așezările neolitice de la Bocșa "Pietriș" (săpături E. Lakó, material inedit), Crasna "Dirika" (*Lakó 1981*, p. 50-51), Zalău "Valea Miții" (*Lakó 1980*, p. 31-32), Zăuan "Dîmbul spînzuraților" (*Lazarovici, Lakó 1981*, p. 26). La toate acestea se adaugă sondajele realizate în 1998 la Giurtelecu Șimleului "Coasta lui Damian" și cercetările din așezarea de la Pericei "Keller Tag"(1999,2000).

Puținele așezări cercetate ne-au determinat să prezentăm pe scurt principalele descoperiri preistorice efectuate în ultimii ani.

A. Giurtelecu Șimleului - "Coasta lui Damian".

Cunoscută și reprezentată în depozitele MIAZ prin materialele colectate de Al.V. Matei și H. Pop așezarea de la Giurtelec ne-a atras atenția prin ceramica diversă și de bună calitate. Situată pe un bot de deal, o ultimă ramificație a dealurilor Măgura, așezarea a cunoscut trei perioade de locuire în timpul culturilor Tiszapolgar, Coțofeni și Wietenberg. Dinamica descoperirilor întâmplătoare sugerează faptul că la un moment dat întreg teritoriul județului Sălaj a fost ocupat de comunitățile Tiszapolgar. Au fost evidențiate așezări la Șumal "Dealul Șumalului" (*Lakó 1981*, p.72), Poț "Kun Hegy" , Răstoțu Deșert "Pustă" (*Lakó 1981*, p.63), Dragu "Lespezi" (*Kalmar 1984*, p.105-107, fig.1/1-3) și Ip "Casa cetățeanului Csepei nr. 472" (*Lazarovici, Lakó 1981*, p.14).

Așezarea de la Giurtelecu Șimleului a fost sondată prin trei secțiuni, materialele Tiszapolgar au apărut numai în S.I deschisă pe platou. Nivelul

Tiszapolgar a fost puternic bulversat atât de următorii locuitori, comunitățile Coțofeni și Wietenberg cât și de cei contemporani nouă, existând în trecut o plantație de viță de vie (urmele gropilor surprinzându-se de altfel în S.I). În aceste condiții singurul complex rămas nederanjat, deși surprinzător, este un mormânt de înhumatie. Mormântul s-a conturat în cadrul secțiunii I caroul 6-7 la adâncimea de 0,20 m (Pl.II). Scheletul în poziție chirchită pe partea stângă cu picioarele aduse spre cutia toracică avea orientarea vest-est. Nu s-a evidențiat o groapă a mormântului corpul fiind depus într-o mică alveolă a terenului. Probabil din această cauză a fost acoperit cu sfărâmatură de gresie și chirpici. În mormânt au fost depuse fragmente ceramice, cochilii de melci, pietre de râu. Capul având de o parte și de alta o râșniță (Pl.IV) și o strachină tronconică de mici dimensiuni (Pl.III/1), era de asemenea protejat cu fragmente ceramice. Pe antebrațul drept avea prinsă o brățară de aramă cu capetele petrecute (Pl.III/3).

Brățara nu este o apariție singulară în inventarul mormintelor Tiszapolgar, amintim descoperirile din M4 și M11 din cimitirul B de la Desk (*Bognar-Kutzian 1972*, p.29,32), M2 de la Hódmezővásárhely-Népkert (*Bognar-Kutzian 1972*, p.45, Pl.XXXV/3,5). Cea mai bună analogie ne-o oferă M4 de la Hódmezővásárhely - Népkert (*Bognar-Kutzian 1972*, Pl.XXXV/1). Fragmentele ceramice depuse în mormânt, cu o singură excepție, sunt specifice fazei clasice a culturii Tiszapolgar. Există un fragment care nu poate fi atribuit acestei culturi. Pe un fond galben-cărmiziu au fost trasate cu substanță neagră trei linii oblice (Pl.III/2). Fragmentul își găsește similitudini în descoperirile de tip Oradea Salca. În condițiile în care cele două orizonturi nu sunt contemporane rămâne deschisă problema apariției acestui fragment în mormânt. În cursul unor cercetări de teren efectuate pe o terasă a văii Crasnei de la poalele "Coastei lui Damian" au fost culese câteva fragmente ceramice aparținând neoliticului târziu, deasemenea în cadrul săpăturilor efectuate în 1999 a fost pus în evidență un complex aparținând neoliticului târziu (informație I. Bejinariu). S-ar putea ca fragmentul să aparțină acestei așezări iar caracterul deosebit să-i fi conferit statutul de valoare sau să fi ajuns accidental în inventarul mormântului.

Pe teritoriul României culturii Tiszapolgar i-au fost atribuite mormintele descoperite la Simian, Santăul Mic și cu semne de întrebare un mormânt cercetat la Căpleni, acesta din urmă atribuit culturii Tiszapolgar pe baza orientării, poziției și ritului funerar fiind lipsit de inventar (*Iercoșan 1992-1993*, p. 11). Conform fișei de inventar mormântul de la Simian cuprindea un craniu uman, trei vase, o sulă din os fragmentară și un topor de piatră (*Ignat 1975*, p.10-11, Pl.I/8, Pl.I/2,46). Situația este și mai neclară pentru mormântul de la Santăul Mic. În inventarul MTC Oradea din 1913 figurează șase vase cu mențiunea că au fost descoperite în același an (*Ignat 1975*, p.9-10, Pl.I/1-6). În repertoriul culturii Tiszapolgar, Ida Bognar amintește o descoperire de la Oradea "Jegpince" (*Bognar-Kutzian*

1972, p.114), un mormânt cu scheletul înconjurat cu "pietre de mărimea unui cap de om" care avea pe antebraț două brățări de aramă. Deși pe baza inventarului nu îl poate atribui cu certitudine culturii Tiszapolgar, îi găsește similitudini în cadrul ritului unui mormânt de la Vasarosnemeny (*Bognar-Kutizian 1972, p.110*).

Se poate spune că mormântul descoperit la Giurtelecu Șimleului este singurul care a apărut în condiții certe.

B. Hereclean - "Dâmbu IAS-ului"

În anul 1998 au demarat săpăturile de salvare pe traseul drumului național Zalău-Satu Mare. Un prim punct abordat este așezarea de la Hereclean-Dâmbul IAS-ului. Aici a fost identificat un sit de epocă romană. Printre complexele de secol III au fost descoperite și două complexe aparținând culturii Coțofeni.

Cele două complexe, în speță gropi, numerotate G14 și G15 s-au conturat în S3/1998 și caseta deschisă pe latura nordică a secțiunii (Pl.V). Trebuie să precizăm faptul că pe traseul celor patru secțiuni și două casete deschise nu a fost evidențiat un nivel de locuire preistoric. Groapa 15 s-a conturat în C/S3 la 0,20 m fundul atingând 0,70 m, diametrul maxim 1,60 m. A fost umplută cu pământ amestecat cu fragmente ceramice, cărbune, pământ ars. Materialul recoltat a constatat aproape în exclusivitate din fragmente ceramice la care s-au adăugat două așchii de silex. Deși ceramica este fragmentară am reușit identificarea unor forme: castroane, străchini, vase de provizii (Pl.VI,VII,VIII). Decorul este tipic pentru faza a doua a culturii Coțofeni. Prin incizie s-au realizat triunghiuri "îngropate", benzi de linii orizontale. Pe câteva fragmente apar șiruri de impresiuni scurte, un singur fragment este decorat în stilul împunsăturilor succesive realizate în mod arhaic.

Groapa 14 a fost surprinsă în S3, la 0,30 m, fundul atingând 0,80 m, diametrul maxim 1,10 m. O secțiune prin complex a relevat următoarea situație: groapa a fost reumplută aproape în întregime cu pământul scos cu ocazia săpării ei, spațiul rămas liber fiind acoperit de un nivel de pământ negru amestecat cu oase calcinate, cioburi, pământ ars și cărbune (Pl.VI). În pământul de umplură au apărut de asemenea fragmente ceramice și puține oase nearse. Fragmentele ceramice puține și în majoritate atipice aparțin aceleași faze Coțofeni II (Pl.IX). Faptul că groapa a fost reumplută imediat după săpare și apariția oaselor calcinate ne-a făcut să presupunem că este vorba de un mormânt de incinerare. Acest rit este atestat în cadrul culturii Coțofeni fiind descoperite morminte la Ostrovu Corbului (*Berciu 1939, p.24, fig.13/1-3*), Ostrovu Șimian (*Roman 1976, p.32*), Cîrna (*Dumitrescu 1960, p.69-88*), Medieșu Aurit (*Dumitrașcu 1972, p.53-62*). Până la efectuarea unor analize osteologice caracterul descoperirii (groapă, mormânt) rămâne sub semnul întrebării.

Cercetările de suprafață desfășurate pe teritoriul județului Sălaj s-au soldat cu identificarea a peste 30 de puncte cu descoperiri Coțofeni. Cele două complexe

prezentate mai sus la care se adaugă o groapă descoperită la Giurtelec, sunt singurele complexe aparținând culturii Coțofeni cercetate prin săpături arheologice.

C. Cuceu-"Valea Bochii"

Tot săpăturile de salvare, de această dată pe traseul conductei de gaz Jibou-Zalău ne-au oferit șansa unei noi descoperiri neolitice. Cercetările au vizat așezarea medievală timpurie de la Cuceu "Valea Bochii". Printre complexe medievale (sec.VIII-IX) au apărut și urmele unui complex neolitic. Precizăm faptul că în cei aproximativ 120 m săpați nu a fost descoperit nici un fragment ceramic neolitic, toate materialele concentrându-se în S VII (caroul 1-4) și caseta deschisă pe latura nordică a secțiunii (Pl.X). Nu am reușit conturarea pe orizontală, complexul fiind afectat atât de arături cât și de un mic șanț de drenare a apei. Materialul constă în fragmente ceramice (Pl.XI-XII), 12 zdrobitoare, câteva mici așchii de obsidian și o dălțiță (Pl.XIII, XIV/ 1). Fragmentele ceramice provin în general de la vase de uz comun. Ca degresant a fost utilizat mărul. Pe unele fragmente se mai păstrează urmele unui slip de culoare cărămizie. Ca decor unic apar butonii rotunzi (Pl.XI/1-2).

În urma unei periegeze efectuate în zonă am identificat o așezare neolitică pe o terasă înaltă situată deasupra așezării medievale. Materialul ceramic recoltat cu această ocazie este de aceeași factură ca și cel descoperit în săpătură. Situaarea complexului în zona de luncă, numărul mare de zdrobitoare (12) prezentând toate urme de utilizare, lipsa altor elemente care ar indica o locuință, ne-a determinat să considerăm descoperirea ca fiind o anexă legată de cultivarea plantelor.

În privința datării avem prea puține elemente cu care putem opera fapt datorat și lacunarelor informații privind perioada neo-eneolitică în Sălaj. Utilizarea mărului ca degresant este o caracteristică care apare la sfârșitul neoliticului timpuriu, cultura Criș, în zone aflate în afara ariei de răspândire a culturii Vința (Lazarovici, Nemeti 1983, p.26). Acest procedeu se generalizează pentru ceramica neoliticului târziu din nord-vestul României (Lazarovici 1986, p.18). Tipul de vas identificat, castronul cu buză dreaptă și pereții arcuiți (Pl.XII) nu poate constitui un element de datare, această formă fiind în uz pe întreaga perioadă a neoliticului dezvoltat și târziu. Opinem totuși pentru atribuirea descoperirii neoliticului târziu probabil unui grup tisoid.

Chiar dacă cele trei săpături sunt de mică amploare, în contextul puținelor cercetări de care a beneficiat teritoriul județului Sălaj, considerăm că aduc un plus de informație cu privire la comunitățile preistorice care au locuit aceste zone.

BIBLIOGRAFIE

Berciu	1939	D. Berciu, <i>Arheologia preistorică a Olteniei</i> , Craiova, 1939.
Bognar- Kutzian	1972	I. Bognar-Kutzian, <i>The Early cooper age Tiszapolgar-Culture in the Carpathian Basin</i> , Budapest, 1972.
Dumitrașcu	1972	S. Dumitrașcu, <i>Morminte Coțofeni de incinerare descoperite la Medieșu Aurit</i> , în <i>Studii și comunicări</i> , Satu Mare, 1972, p. 53-62.
Dumitrescu	1960	V. Dumitrescu, <i>La plus ancienne tombe à incinération trouvée en R.P.R.</i> , în <i>Dacia</i> , N. S., IV, 1960, p. 69-88.
Ignat	1975	D. Sava-Ignat, <i>Colecția veche neolitică a Muzeului Țării Crișurilor</i> , în <i>Crisia</i> , V, 1975, p. 9-14.
Kalmar	1984	Z. Kalmar, <i>O așezare Tiszapolgar la Dragu. Contribuții la geneza culturii Tiszapolgar</i> , în <i>AMP</i> , VIII, 1984, p. 106-108.
Lakó	1978	E. Lakó, <i>Raport preliminar de cercetare arheologică efectuată la așezarea neolitică de la Zăuan</i> , în <i>AMP</i> , II, 1978, p. 11-15.
Lakó	1980	E. Lakó, <i>Raport preliminar privind săpăturile de salvare executate în anii 1978-1979</i> , în <i>AMP</i> , IV, 1980, p. 37-44.
Lakó	1981	E. Lakó, <i>Repertoriul topografic al epocii pietrei și a perioadei de tranziție spre epoca bronzului în județul Sălaj</i> , în <i>AMP</i> , V, 1981, p. 37-119.
Lazarovici, Lakó	1981	Gh. Lazarovici, E. Lakó, <i>Săpăturile de la Zăuan-campania din 1980 și importanța acestor descoperiri pentru neoliticul din nord vestul României</i> , în <i>AMN</i> , XVIII, 1981, p. 13-43.
Lazarovici, Nemeti	1983	Gh. Lazarovici, I. Nemeti, <i>Neoliticul dezvoltat din nord-vestul României (Sălajul, Sătmăru și Clujul)</i> , în <i>AMP</i> , VII, 1983, p. 17-60.
Lazarovici	1986	Gh. Lazarovici, <i>Neoliticul târziu în nord- vestul României (Sălajul, Clujul, Bihorul, Sătmăru)</i> , în <i>AMP</i> , X, 1986, p. 15-46.
Iercoșan	1992/'93	N. Iercoșan, <i>Săpături arheologice în așezarea neolitică de la Căpleni (jud. Satu Mare)</i> , în <i>S.C. Satu Mare</i> , IX-X, 1992-1993, p. 9-22.
Roman	1976	P. Roman, <i>Cultura Coțofeni</i> , București, 1976.

NEW PREHISTORIC DISCOVERIES IN SĂLAJ COUNTY (ABSTRACT)

In this study, the author present some prehistoric discoveries from Salaj county, discoveries maked in three archaeological sits (Pl.I): Giurtelecu Șimleului- "Coasta lui Damian", Hereclean- "Dâmbul IAS-ului" and Cuceu- "Valea Bochii".

1. Giurtelecu Șimleului- "Coasta lui Damian". Here was discovered an inhumation grave from the Tiszapolgar culture (Pl.II). This is the first grave discovered in certain condition in Romania.

2. Hereclean- "Dâmbul IAS-ului". In this place, was found an incineration grave from the Coțofeni culture (Pl.V). The pottery discovered here belongs to the second faze of this culture (Pl.VI-IX).
3. Cuceu- "Valea Bochiei". Here, in this place exist an Early Medieval settlement, but in the excavations the author discovered some pottery fragments who belongs to the late Neolithic period (Pl.XI-XII).

All these discoveries are important because bring new informations about the prehistoric communities who lived in the territory of the Sălaj county.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

- Figura I. Județul Sălaj. Dispunerea celor trei puncte în care s-au efectuat cercetări.
- Figura II. Giurtelecu Șimleului-"Coasta lui Damian". Planul mormântului Tiszapolgar.
- Figura III. Giurtelecu Șimleului-"Coasta lui Damian". Piese din inventarul mormântului: vas ceramic (1), fragment ceramic pictat (2), brățară din aramă (3).
- Figura IV. Giurtelecu Șimleului - "Coasta lui Damian". Râșniță.
- Figura V. Hereclean - "Dâmbu IAS-ului". Planul secțiunii și casei în care au apărut G. 14 și G. 15.
- Figura VI. Hereclean - "Dâmbu IAS-ului". Ceramică Coțofeni descoperită în G. 15.
- Figura VII. Hereclean - "Dâmbu IAS-ului". Ceramică Coțofeni descoperită în G. 15.
- Figura VIII. Hereclean - "Dâmbu IAS-ului". Ceramică Coțofeni descoperită în G. 15.
- Figura IX. Hereclean - "Dâmbu IAS-ului". Ceramică Coțofeni descoperită în G. 14.
- Figura X. Cuceu-"Valea Bochiei". Planul complexului neolitic.
- Figura XI. Cuceu- "Valea Bochiei". Ceramică neolitică.
- Figura XII. Cuceu- "Valea Bochiei". Ceramică neolitică.
- Figura XIII. Cuceu- "Valea Bochiei". Zdrobitoare din piatră.
- Figura XIV. Cuceu- "Valea Bochiei". Unelte din piatră: zdrobitor (1) și dălțiță (2).

EXPLICATION OF PLATES

- Figura I. Sălaj district. The points of discovered
- Figura II. Giurtelecu Șimleului-"Coasta lui Damian". The grave Tiszapolgar
- Figura III. Giurtelecu Șimleului-"Coasta lui Damian". The grave s goods: pottery (1), painted pottery (2), bracelet of cooper (3)
- Figura IV. Giurtelecu Șimleului-"Coasta lui Damian". Hand mill
- Figura V. Hereclean - "Dîmbul IAS-ului". The place of the pits G14 and G15.
- Figura VI. Hereclean - "Dîmbul IAS-ului". Coțofeni pottery discovered in pit G15.
- Figura VII. Hereclean - "Dîmbul IAS-ului". Coțofeni pottery discovered in pit G15
- Figura VIII. Hereclean - "Dîmbul IAS-ului". Coțofeni pottery discovered in pit G15
- Figura IX. Hereclean - "Dîmbul IAS-ului". Coțofeni pottery discovered in pit G14
- Figura X. Cuceu - "Valea Bochiei". Neolithic complex
- Figura XI. Cuceu - "Valea Bochiei". Neolithic pottery.
- Figura XII. Cuceu - "Valea Bochiei". Neolithic pottery.
- Figura XIII. Cuceu - "Valea Bochiei". Grinding stone.
- Figura XIV. Cuceu - "Valea Bochiei". Stone tools: grinding stone(1), polished chisel blades (2).

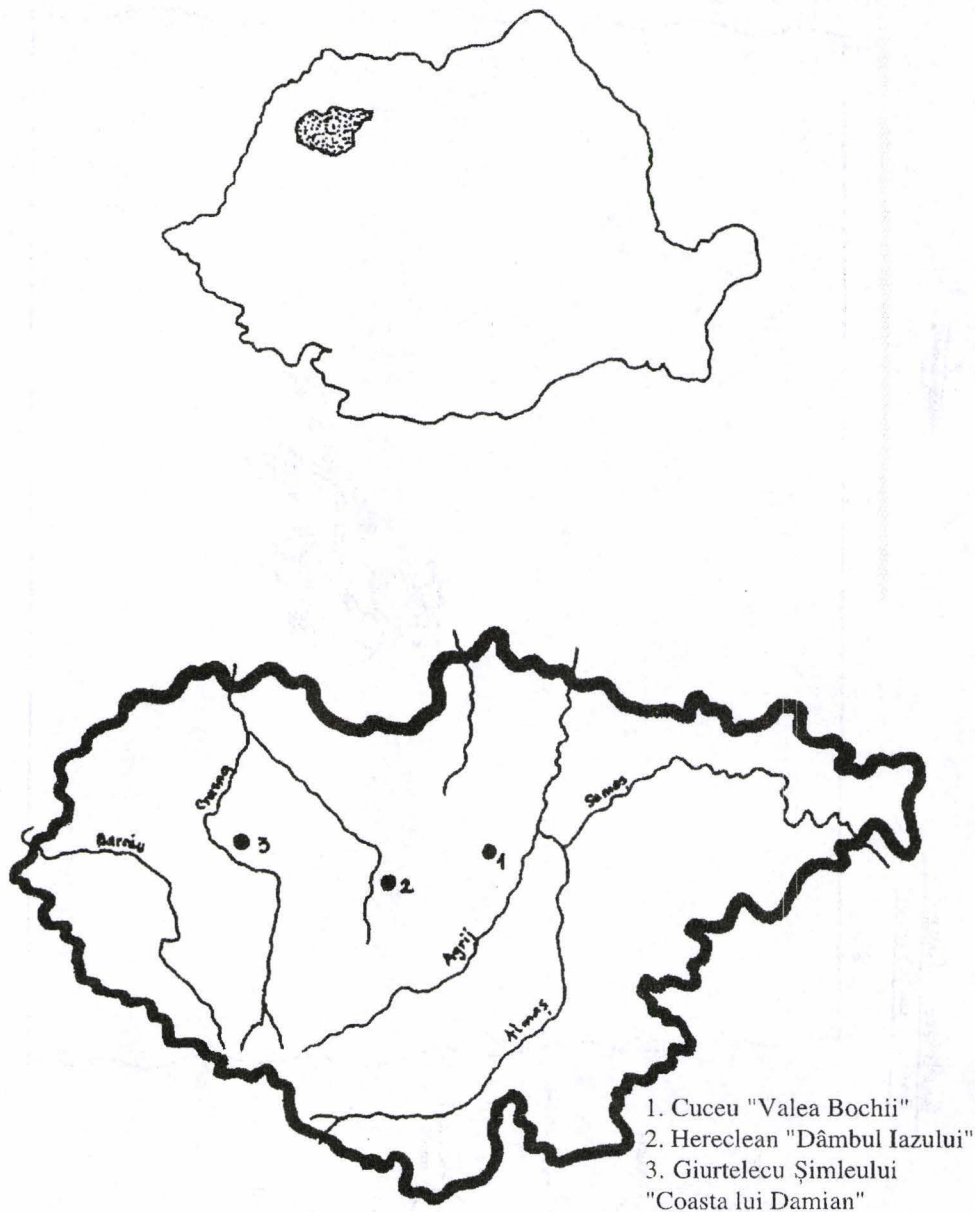

Figura I. Județul Sălaj. Dispunerea celor trei puncte în care s-au efectuat cercetări. / Sălaj district. The points of discovered

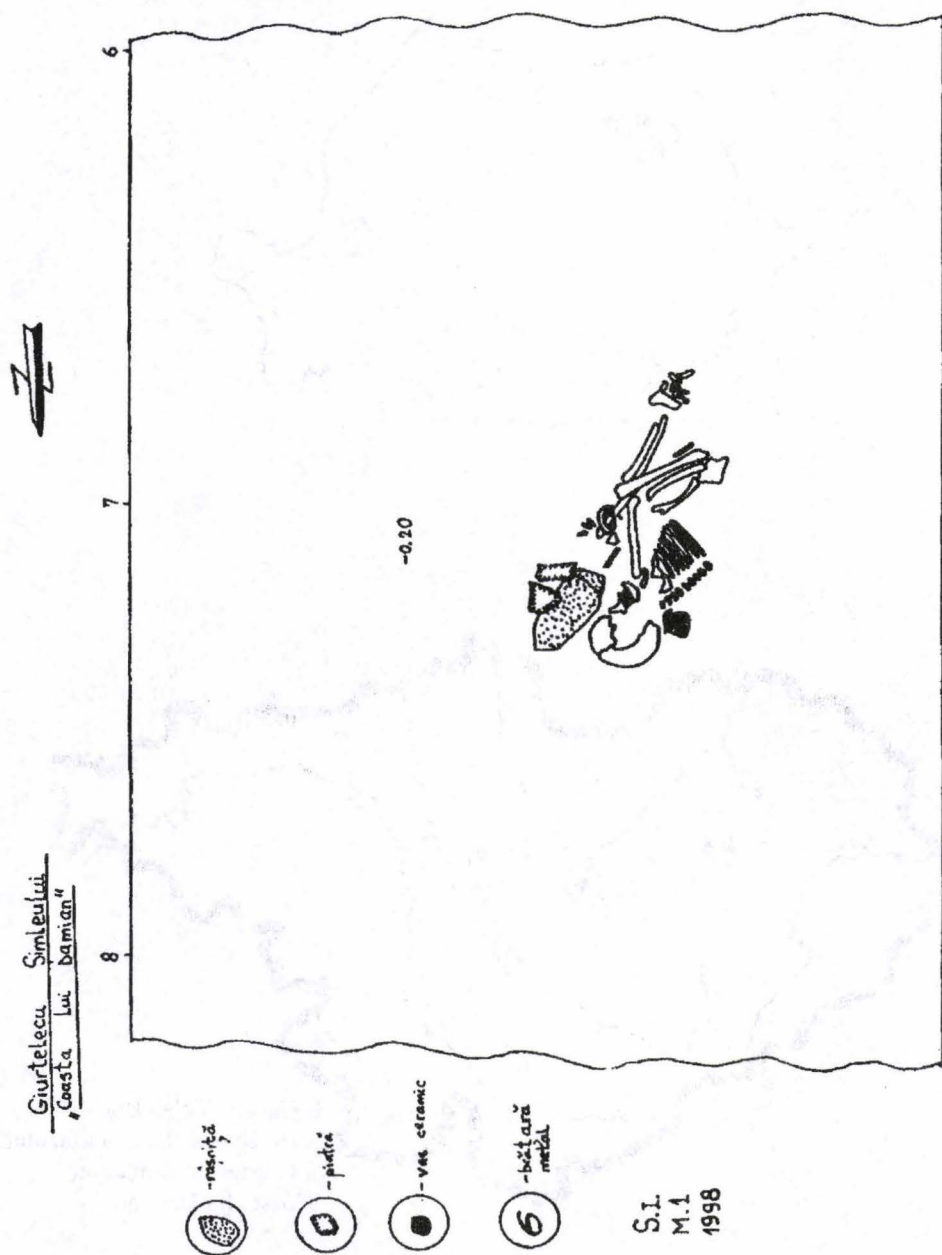
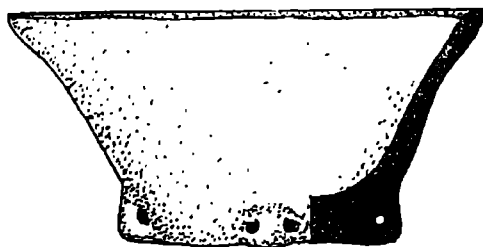
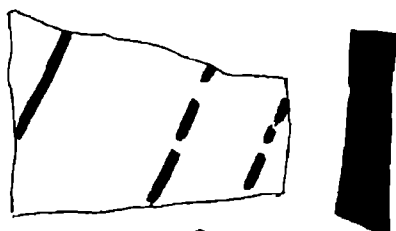

Figura II. Giurtelecu Șimleului-"Coasta lui Damian". Planul mormântului Tiszapolgar. / Giurtelecu Șimleului-"Coasta lui Damian". The grave Tiszapolgar

1

2

3

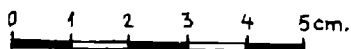

Figura III. Giurtelecu Șimleului-"Coasta lui Damian". Piese din inventarul mormântului: vas ceramic (1), fragment ceramic pictat (2), brățară din aramă (3). / Giurtelecu Șimleului-"Coasta lui Damian". The grave s goods: pottery (1), painted pottery (2), bracelet of cooper (3)

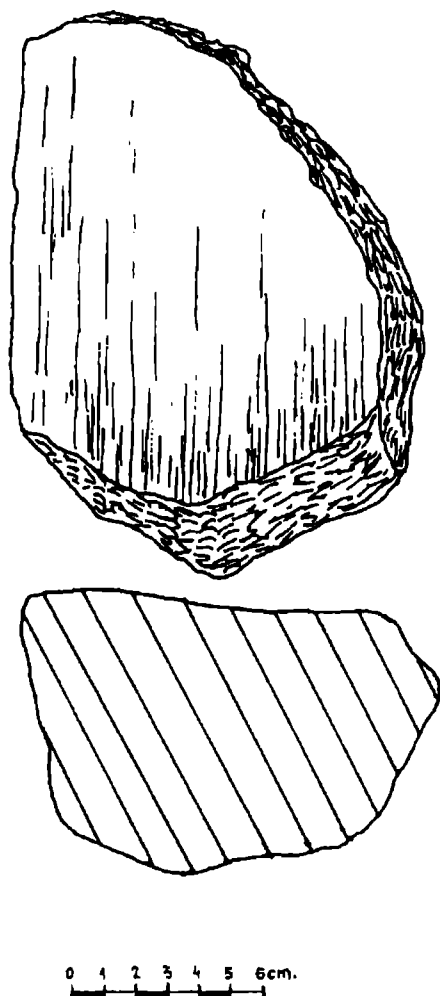

Figura IV. Giurtelecu Șimleului - "Coasta lui Damian". Râșniță. / Giurtelecu Șimleului-"Coasta lui Damian". Hand mill

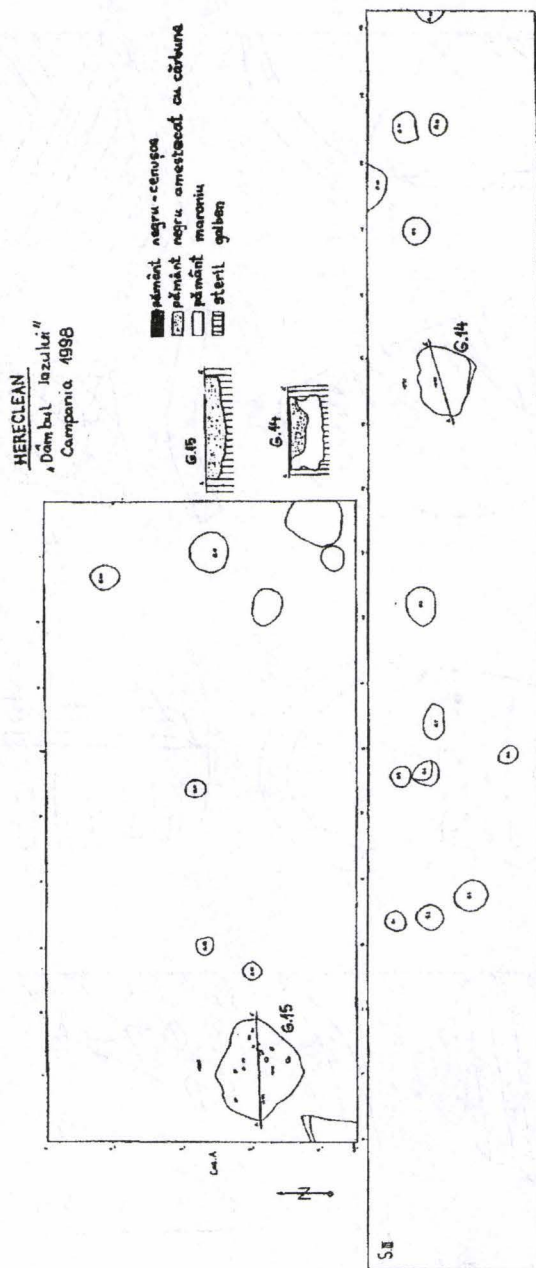

Figura V. Hereclean - "Dâmbu IAS-ului". Planul secțiunii și casei în care au apărut G. 14 și G. 15. / Hereclean - "Dîmbul IAS-ului". The place of the pits G14 and G15.

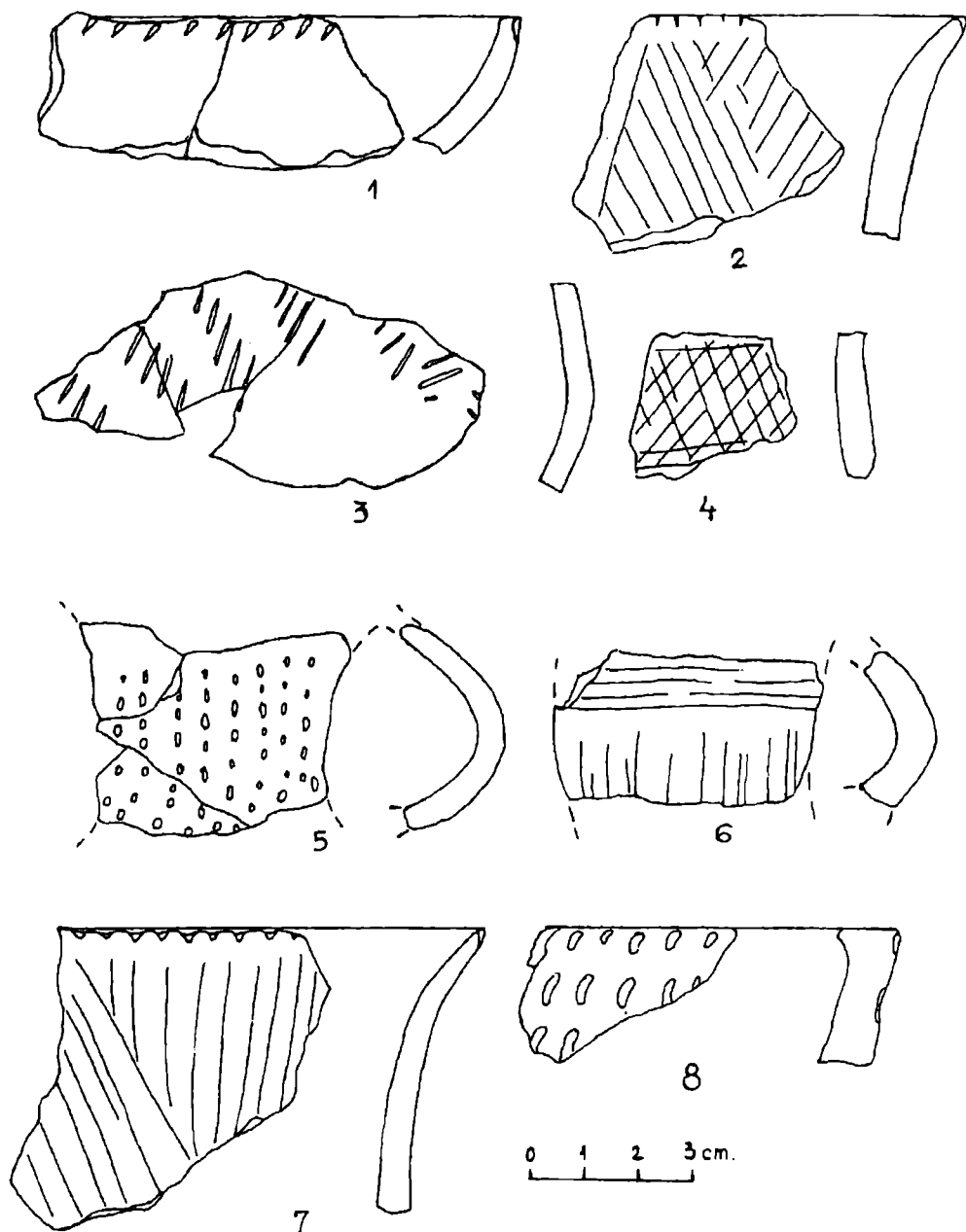

Figura VI. Hereclean- "Dâmbu IAS-ului". Ceramică Coțofeni descoperită în G. 15.

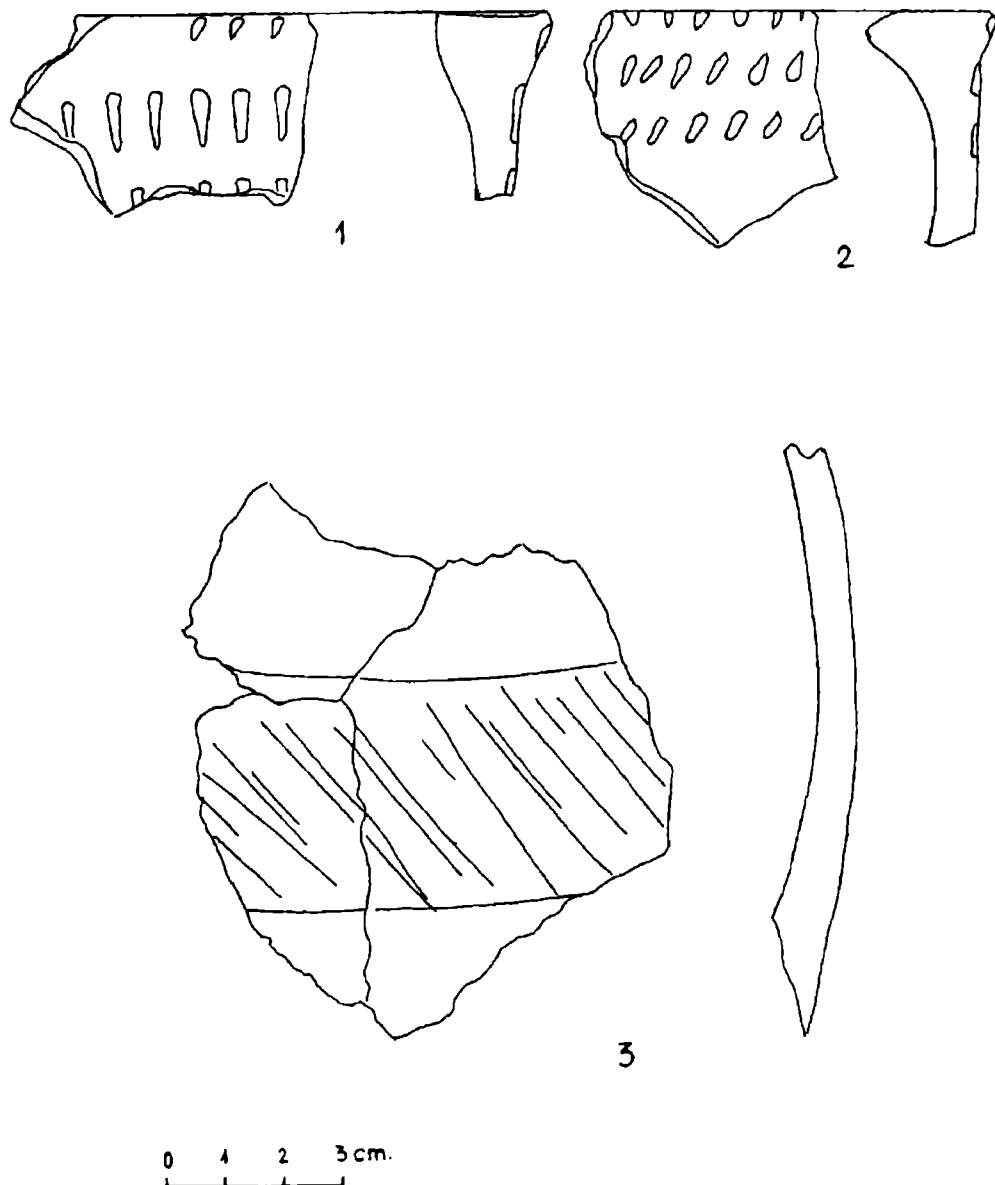

Figura VII. Hereclean- "Dâmbu IAS-ului". Ceramică Coțofeni descoperită în G. 15. / Hereclean- "Dîmbul IAS-ului". Coțofeni pottery discovered in pit G15

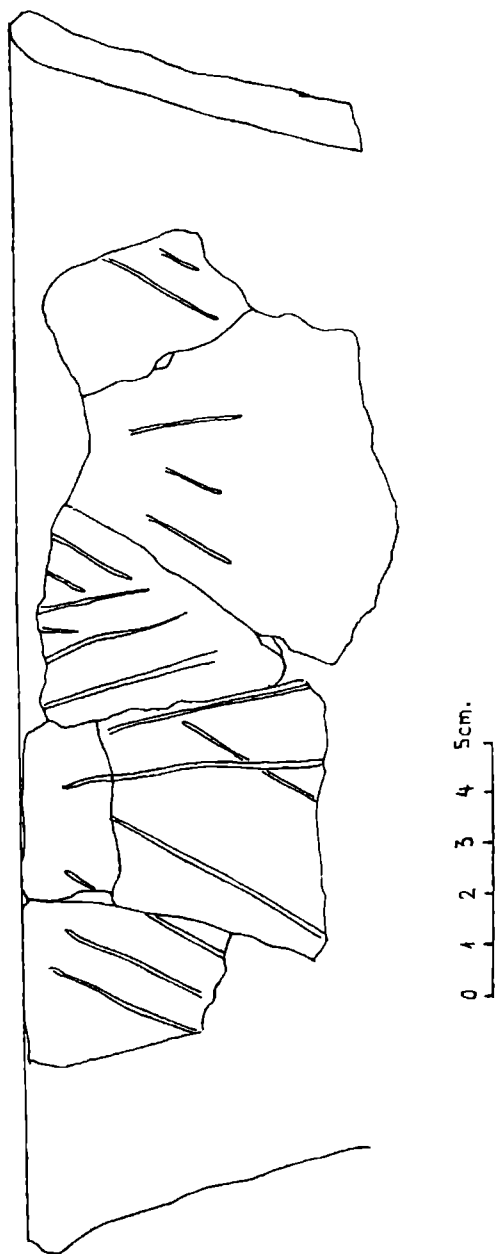

Figura VIII. Hereclean- "Dâmbu IAS-ului". Ceramică Coțofeni descoperită în G. 15. / Hereclean- "Dîmbul IAS-ului". Coțofeni pottery discovered in pit G15

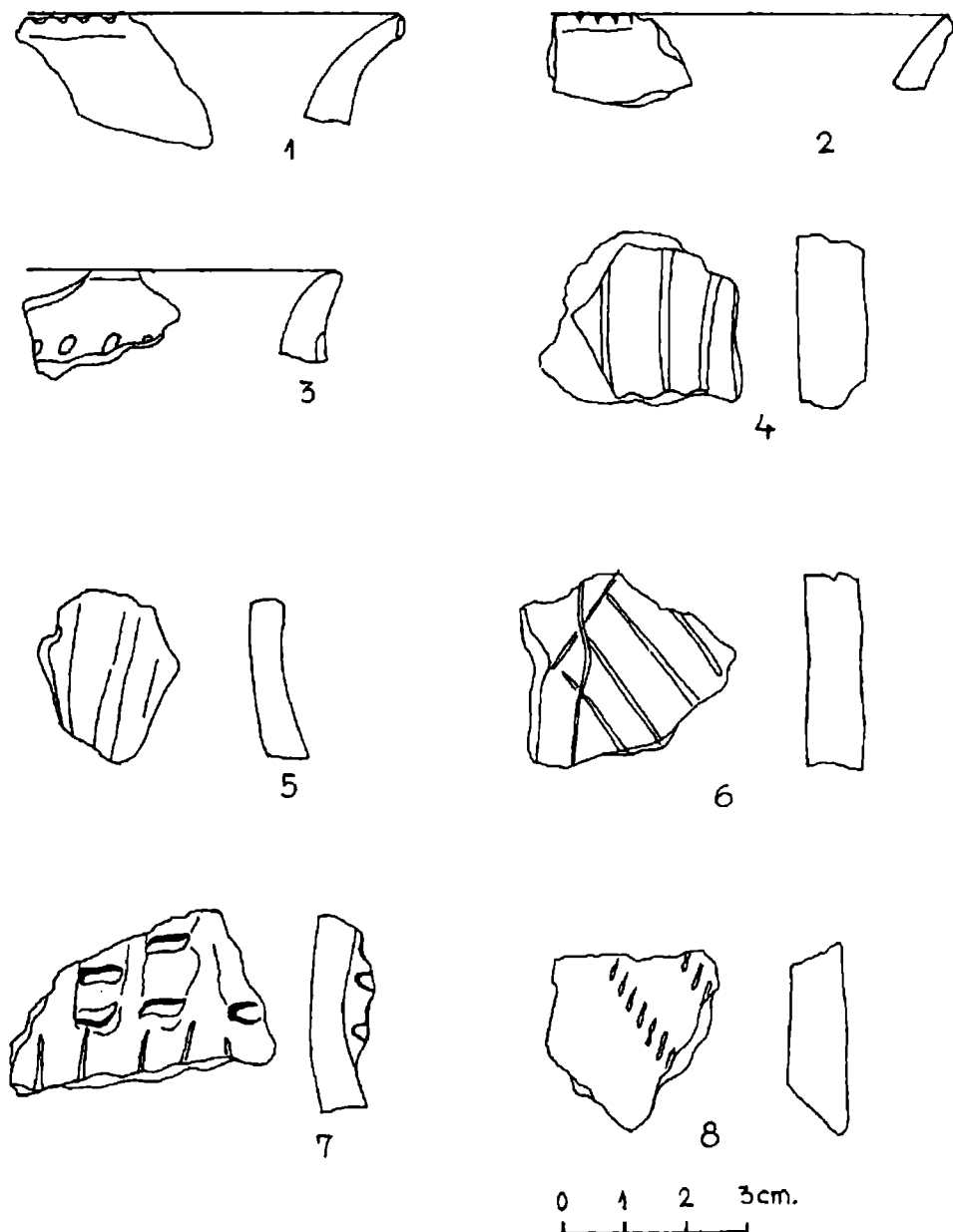

Figura IX. Hereclean- "Dâmbu IAs-ului". Ceramică Coțofeni descoperită în G. 14. / Hereclean- "Dîmbul IAS-ului". Coțofeni pottery discovered in pit G14

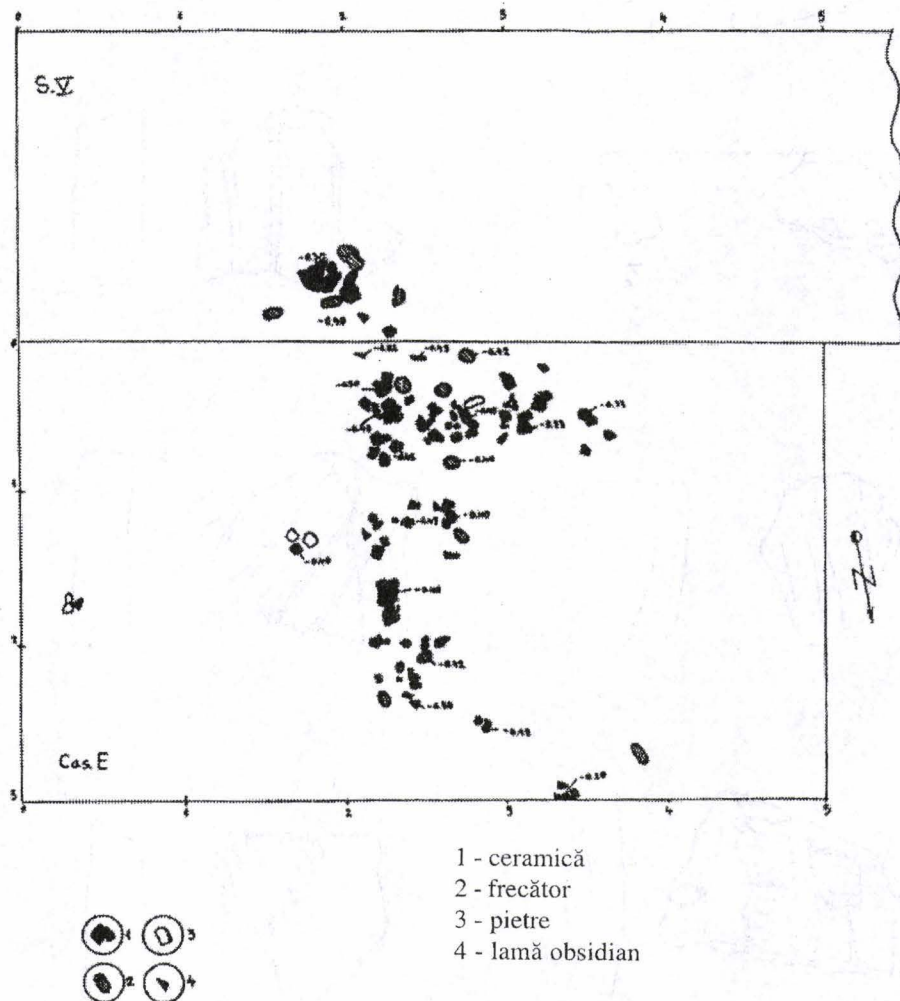

Figura X. Cuceu-"Valea Bochiei". Planul complexului neolitic. /
Cuceu-"Valea Bochiei". Neolithic complex

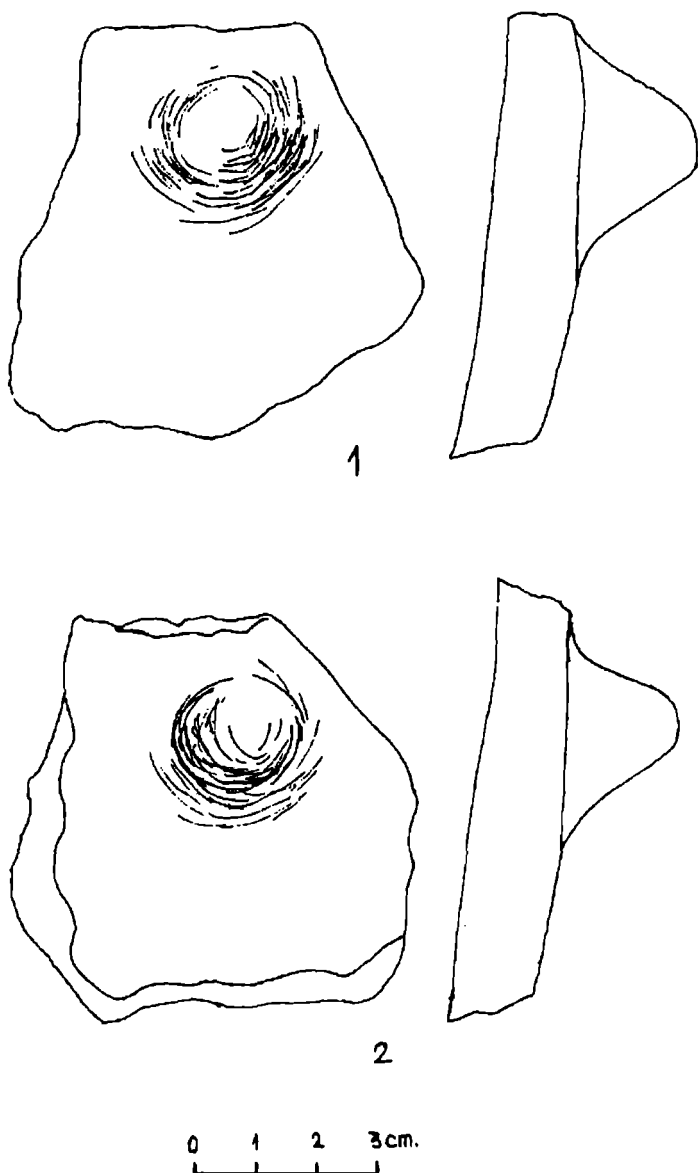
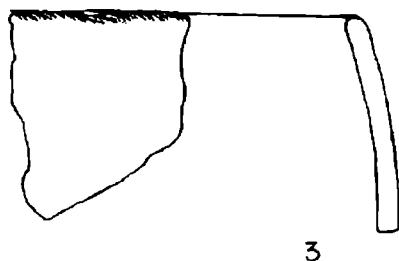
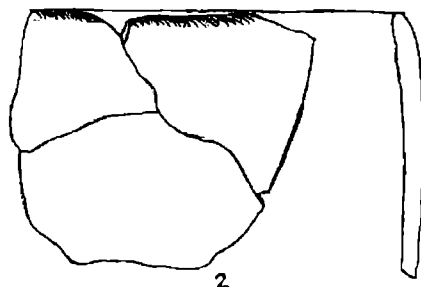
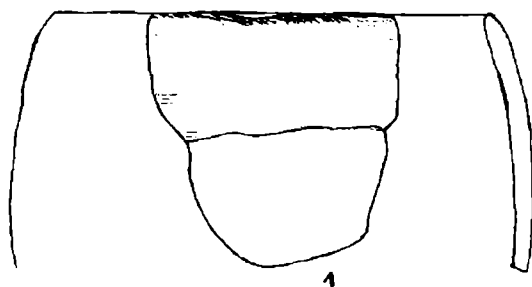

Figura XI. Cuceu- "Valea Bochii". Ceramică neolitică. /
Cuceu- "Valea Bochii". Neolithic pottery.

0 1 2 3 cm

Figura XII. Cuceu- "Valea Bochii". Ceramică neolitică. /
Cuceu- "Valea Bochii". Neolithic pottery

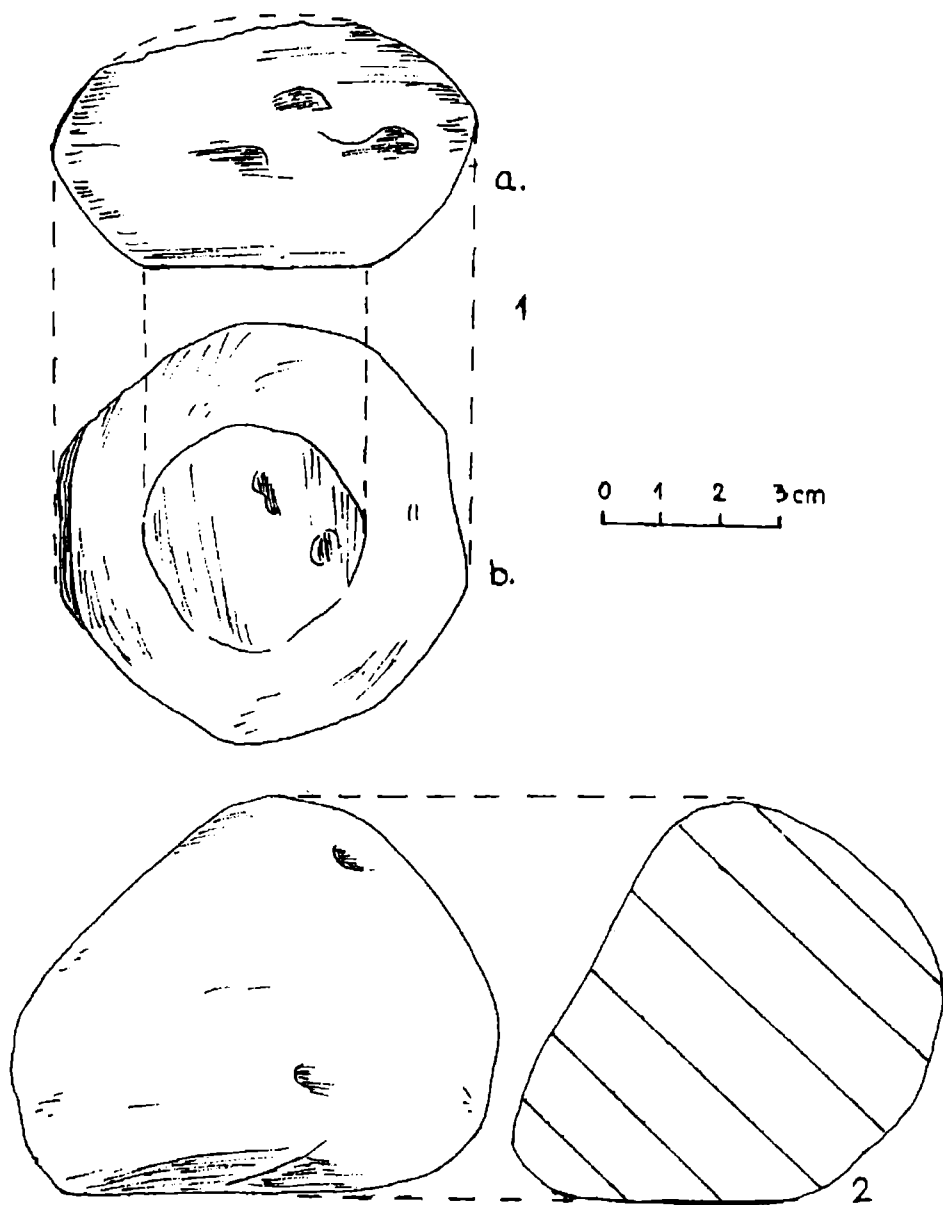

Figura XIII. Cuceu- "Valea Bochii". Zdrobitoare din piatră. /
Cuceu- "Valea Bochii". Grinding stone.

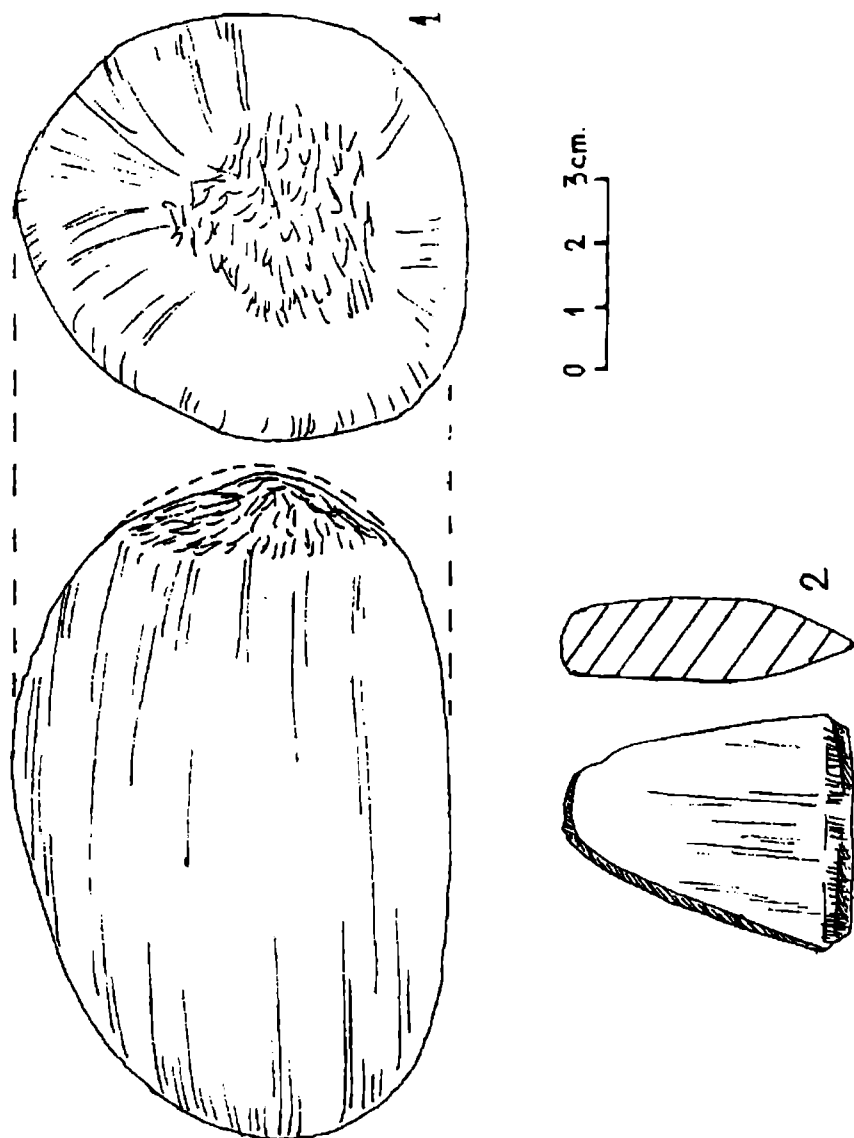

Figura XIV. Cuceu- "Valea Bochii". Unelte din piatră: zdrobitor (1) și dălțiță (2). /
Cuceu- "Valea Bochii". Stone tools: grinding stone(1), polished chisel blades (2).